

30. évf. 4. sz. 1983. április

Tudományos és Műszaki Tájékoztatás

AZ ALAPFOKÚ SZAKKÖNYVTÁROSKÉPZÉS HELYZETE ÉS EGYSÉGESÍTÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI

Mártyán Gyula

Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár

Bevezetés

A magyar könyvtárosképzés gondjaival már sokan foglalkoztak, és arról számos cikk, észrevétel, kritika valamint javaslat jelent meg a szakajtóban, de a napilapok hasábjain is. Jelen munka az *alapfokú könyvtárosképzés* helyzetét törekszik felvázolni; a jelenlegi szerteágazó és vegyes gyakorlatú képzési rendszernek szeretne egységes szemléletet sugallni, és a korábbi közös erőfeszítést összefoglalni a jövő jobbítása érdekében.

Az OMKDK módszertani osztálya 1979 januárjában koordinációs megbeszélést tartott a kulturális miniszter 5/1978. (XII. 12.) KM számú, a könyvtári rendszer szervezetéről és működéséről szóló rendelet végrehajtása tárgyában. Az 5 ipari tárca jelenlévő módszertanos munkatársai a fenti rendelet nyomán sürgetővé vált szervezési kérdések előkészítésén túlmenően igyekeztek meghatározni a koordinálásra váró legfontosabb feladatokat is. Ezek között a szakkönyvtárosok képzésének és továbbképzésének feladatai voltak túlsúlyban, és szerepelt a szervezett alapfokú szakkönyvtárosképzés egységesítésének terve is.

Két évvel később az ipari, közlekedés- és postaügyi, továbbá a műszaki felsőoktatási könyvtári hálózatra kiterjedő *műszaki könyvtári koordinációs kollégium* alakuló ülése ugyancsak munkatervi feladatként fogadta el az alapfokú könyvtárosképzés egységesítését. Szintén ezen a tanácskozáson fogadta el a kollégium a *könyvtárkezelői tanfolyam* létrehozásának tervét is, amely azóta megvalósult. Mivel az OMK és a koordinációs partnerek is elsősorban a könyvtárkezelői tanfolyam teendőivel voltak elfoglalva, az alapfokú képzés egységesítésének ügye lefékeződött.

Mégis, 1979–1980-ban – a könyvtárkezelő tanfolyam előkészítési időszakában – az alapfokú tanfolyam egységesítésére irányuló munkák megkezdődtek. Nevezetesen, elkészült a műszaki koordinációs hálózatban folyó alapfokú oktatási tevékenység elemzése, amelyből már meg lehetett állapítani a zavaró különbözőségeket és azok mértékét, továbbá ki lehetett belőle szűrni a hasznos tapasztalatokat és a leginkább bevált módszereket.

Előzmények: tapasztalatok és gondok a szakkönyvtárosképzés kialakulásának időszakából

A jelenlegi helyzet értékeléséhez visszapillantva a három évtizeddel ezelőtt létrehozott szakkönyvtárosképzésre, a helyes elvek és módszerek gazdag tárházát találjuk meg benne.

Az úttörő munka már jóval az új könyvtári tvr. megjelenése előtt, 1953. december 8-án megkezdődött, az OMK első, *négyhónapos szakkönyvtáros tanfolyamának* megindításával. Ezen – a levelező tagozat hallgatóit is figyelembe véve – 138 könyvtáros vett részt az akkori „műszaki termelési könyvtári hálózat”-ból. Tananyaga 9 tantárgyat ölelt fel, magában foglalva a könyvtári gyakorlati munkához szükséges ismeretek valamennyi elemét. 11 szaktárgyi jegyzet készült. Az előadások, konzultációk és gyakorlati foglalkozások teljes időigényét 89 órában állapították meg oly módon, hogy a gyakorlati foglalkozásokat igénylő tantárgyakhoz elegendő idő álljon a rendelkezésre. Nevezetesen:

Feldolgozás, katalógus-elmélet, katalógizálás	15 óra
Szakozás, osztályozás	25 óra
Könyvtári raktározás, könyvtári berendezések, olvasószolgálat, könyvtárpropaganda	14 óra
Műszaki tájékoztatás, bibliográfia, dokumentáció	13 óra
Összesen:	67 óra gyakorlat.

A többi – pusztán előadást igénylő – tantárgy oktatására átlagosan 4 órát fordítottak. Az előadásokat – a címléírasi, bibliográfiai, osztályozási gyakorlatokon kívül – a könyvtári munka bemutatása, könyvtárlátogatás és alkalmi konzultáció egészítette ki. A foglalkozásokon a résztvevők hozzászólásaikkal maguk is tökéletesítették a tananyagot és az oktatási módszereket. Így az oktatók és a hallgatók közös munkája eredményeként alakult ki a bevált oktatási gyakorlat és a tematika.

A hallgatók folyamatos felkészülését és ellenőrzését *írásbeli feladatokkal* segítették elő. A tanfolyam befejeztével a résztvevőknek vizsgát kellett tenniük hat tantárgy 78 kérdéséből; egy-egy vizsgázó esetében ez természetesen csak egyetlen tételt jelentett. Említésre méltó – e felfogást ma is gyakran vitatjuk –, hogy címléírasi, osztályozási és bibliográfiai gyakorlatból *nem kellett írásbeli vizsgát tenni.*

A tanfolyam folyamatos fejlesztésére módszertani bizottság alakult, és megkezdődött az OMK főhatóságával, valamint az ipari tárcákkal egyetértésben a műszaki könyvtárosi munkakör *képesítéshez kötésére* szolgáló rendelettervezet előkészítése. A közös vállalkozás eredményeként 1954-ben megjelent a népművelési miniszter 11-1-18/1954. NpM sz. utasítása, amely a könyvtárosképzést és egyben a képesítő vizsgák rendjét is szabályozta. 1954 őszén – már jogszabállyal megerősítve – ismét indult a négyhónapos szakkönyvtárosképző tanfolyam, és a következő évben újszintén. Mivel az 1955. október 6-án kezdődő tanfolyamon már részfoglalkozású műszaki könyvtárosok, sőt nem-műszaki könyvtárosok is részt vettek, a tanfolyam szervezői újabb tanfolyamok indítását tervezték. Az 1956-os történelmi események ezt a tervet keresztülhúzták, később az oktatást újjá kellett szervezni.

Így is történt. 1957-ben az Országos Műszaki Könyvtár a négyhónapos szakkönyvtárosképzés eredményeire támaszkodva – az Országos Könyvtárügyi Tanács Oktatási Bizottsága által a már 1956-ban jóváhagyott továbbképzési tematika alapján – *előadássorozatot* indított, amely 1958 májusában ért véget, és amely a résztvevők szerint eredményes volt. 1958-ban gondos szerkesztéssel összevonták az 1954-ben az OMK által kiadott 11 részből álló jegyzetanyagot és a műszaki könyvtárosi képesítő vizsga anyagaként korszerűsítve, átdolgozva kiadták azok számára, akik a tanfolyamon való részvétel nélkül akartak vizsgát tenni.

Ezt a levelező jellegű képzési formát 1959-ben már a *dokumentalista képzés* követte, amely – ha felfogható is a négyhónapos szakkönyvtárosképző tanfolyam folytatásának – valójában már egy magasabb szintű, felsőfokú továbbképzési forma volt. Bár az 1959-től 1962-ig eltelt két év látszólag üresjáratnak tűnt, mégis ez az időszak érlelte meg azt a rég várt gyümölcsöt, amely elégedetté tette azokat, akik az oktatás gondját mindvégig szívükön viselték, és reményteljes várankozókká mindazokat, akik szakmai tudásukat gyarapítani szerették volna. Ekkor jelent meg ugyanis a művelődésügyi miniszter 148/1962. (M. K. 15) MM számú utasítása a *közönyvtári munkakörök képesítéshez kötéséről és a könyvtáros szakmáról*. Valójában ekkor vált ketté a közép- és alapfokú szakkönyvtárosképzés, és az *alapképzés gondja véglegesen a hálózati központokra hárult.*

Az új gazdák készséggel vállalták az alapfokú képzés feladatát, de *nem vették át kellő eréllyel annak elért eredményeit:* jó szervezethez, igényre szabott gyakoriságát, bevált és korszerűsített tematikáját, javított és bővített jegyzeteit, az előadások és gyakorlati foglalkozások időbeosztásának helyes arányát stb. De főként: az OMKDK és maguk a tárcák sem törekedtek később arra, hogy az alapfokú szakkönyvtárosképzést folyamatosan és egységesen szervezzék és módszeresen koordinálják.

Mindezek ellenére a vázolt úttörő időszaknak sok hasznos tanulsága van mind a megvalósítás módját, mind pedig a jogi rendezettségét illetően, amely felhasználható az egységesítési munka során.

Közelmúlt és jelen

Kétségtelen tény, hogy a főfoglalkozású szakkönyvtárosi munkakörben dolgozó könyvtárosok középfokú képzésének megoldásával nagymértékben tehermentesültek az alapfokú képzést szervező intézmények, mégis állandó, évről-évre ismétlődő igény jelentkezett az alapfokú képzésre is, ami főleg a könyvtáros szakmából történő nagymérvű elvándorlásnak, valamint a vállalati, tanszéki könyvtárak magas számának tulajdonítható. Amíg 1945 után 1–2 év leforgása alatt a hálózati tagkönyvtárak száma 33-ról 727-re emelkedett, ez a szám a 60-as évekre elérte a 900-at, ma pedig 1200 körül mozog. 1962-től tehát meg kellett birkóznia az alapfokú könyvtárosképzés sürgető feladatával, mégpedig önálló módon. A kérdés azonban csak az, hogy hogyan?

Amint erről már szó volt, ezen időszak alapfokú könyvtárosképzésnek helyzete tarka képet mutat. Ennek szemléltetésére álljon itt most néhány jellemző adat.

Az *Építésügyi Tájékoztatási Központ (ÉTK)*, a korábbi *KG-INFORMATIK* és a *NIMDOK* saját maguk szerveztek tanfolyamokat, éves gyakorisággal. Egy-egy alkalommal 40–50 fő részvételét tették lehetővé.

A *Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára (BMEKK)* 2–3 évenként tartott alapfokú tanfolyamot, alkalmanként kb. 20 fő részvételével.

A *Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium (KPM)* ill. hálózati alközpontjai, a Közúti Közlekedési Tudományos Kutatóintézet (KÖTUKI), a MÁV Igazgatóság, a Posta Dokumentációs Központja általában öt évenként szerveztek illetve szerveznek levelező formában minimumvizsga előkészítőt, vagy más hálózati központ tanfolyamaira irányították könyvtárosaikat.

A tanfolyamok időigénye az ÉTK-ban 40 óra, a KG-INFORMATIK-ban 100–120 óra, míg a NIMDOK tanfolyamain 15 óra volt. A KPM hálózati alközpontjainak a levelező jellegű minimumvizsgára előkészítő előadásai általában 25–30 órát töltek ki.

A *Textilipari Kutatóintézet* mint a könnyűipari szakkönyvtárak újonnan szervezett hálózati központja, először 1980 szeptemberében szervezett közös *műszaki könyvtárosi alapismeretek* tanfolyamot minisztériumi Módszertani Továbbképző Intézetével.

Tanfolyami *tematikával* gyakorlatilag még ma sem rendelkezik egyetlen hálózati központ sem, de vizsgakérdéseként különböző részletességű tételvázlal-összeállítások találhatók. A NIMDOK például a 15 órás tanfolyamhoz 20 kérdéscsoportot állított össze 6 oldalon, alapos részletességgel, a volt KG-INFORMATIK viszont 29 kérdést tett fel a vizsgázónak a 120 órás tanfolyam végén, minden részletezés nélkül.

A BMEKK 25 kérdésben foglalta össze a vizsgán megkívánt tudnivalókat, de azt didaktikusan – különbözően ebben mindenki mástól.

A KÖTUKI a KPM hálózatából 18 alap- és 11 kiegészítő kérdésre vár választ a vizsgázótól a levelező tanfolyamának befejeztével.

A Textilipari Kutató Intézet első tanfolyamára 16 kérdéscsoportot válogatott össze, félig-meddig válaszolva is rájuk. A kérdések között irodalmi forrásokra és rendeletekre való hivatkozások találhatók. Végülis ezek a kérdéstömbök részletes tételvázlalnak is tekinthetők.

A *vizsgáztatások módja* is igen eltérő és szélsőséges. Az ÉTK, a KG-INFORMATIK, a NIMDOK és a BMEKK például 1–5-ig terjedő érdemjegyeket alkalmazott az értékelésnél, míg mindenki más csak a „megfelelt” ill. a „nem felelt meg” fokozatot használta.

Egyes tanfolyamokon a bibliográfiai leírási és az osztályozási tudást 1–3 mű gyakorlati leírásával kellett a vizsgán bizonyítani, más alapfokú könyvtárosi vizsgákon erre nem került sor.

A *Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtára* és a *Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára* nem szervezett alapfokú könyvtárosképző tanfolyamokat, az *MTA Központi Könyvtára* pedig továbbképző tanfolyamok keretében oldja meg az alapismereti képzést.

Az áttekintés befejezésekként az oktatási tevékenység értékének és volumenének érzékeltetésére következzen az alábbi általános megállapítás: az elmúlt 18 év alatt a hálózati központok hozzávetőlegesen 3000 könyvtárost képeztek ki az alapfokú szaktanfolyamokon, sokszor komoly erőfeszítések és nehézségek árán. Jogos tehát az egységesítést, rendezést sürgető igény. Az OMIKK (Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, korábban OMKDK) mint koordinációs központ természetesen kötelező érvénnyel és szívesen vállalja ezt a feladatot, ugyanakkor továbbra is számít az együttműködésre.

(Joggal veheti fel bárki, hogy anakronisztikus szemléletmód az Ipari Minisztérium létrejötte után a korábbi helyzetből kiindulni, illetve azt jelenleginek tekinteni. Mégis ez a megoldás tűnt reálisnak, mivel az események időrendi hűsége ezt megkívánta, másrészt az Ipari Minisztérium létrejöttével és az ezzel járó összevonással a területen működő szakkönyvtárak, valamint a képzetlen szakkönyvtárosok száma szinte alig változott, s ami érvényes volt a könyvtárosképzés gondjai terén 1981–1982 fordulóján, az érvényes ma is.)

Jogi nehézségek és a megoldás lehetőségei

A kulturális miniszter 2/1980. (III. 14.) KM számú, a meghatározott munkakörök betöltésének képesítéshez kötéséről szóló rendelete 7. paragrafusában hatálytalánította a 148/1962. (M. K. 15.) MM számú utasítást, valamint az ezt módosító 129/1964. (M. K. 12.) MM számú utasítást is, magyarán szólva *eltörölte azt a jogszabályi alapot, amely a könyvtárosok képesítésének és képzésének általános rendjét szabályozta*. Csekély vigasz a szakkönyvtárosképzést és a szakma elismertetését szorgalmazók számára, hogy a 6. paragrafus lehetőséget ad arra, hogy az MM közvetlen felügyelete alá tartozó szervezetek a rendelet hatályát követő hat hónapon belül kötelesek (lettek volna!) elkészíteni meghatározott munkakörök betöltéséhez szükséges – a mellékletben fel nem sorolt – stb. . . képesítési előírásokat, és ezeket a kollektív szerződésekbe, illetőleg munkügyi szabályzatokba vehetik (vehették volna) föl.

Mindössze egyetlen lehetőség kínálkozik az alapfokú szakkönyvtárosképzés törvényesítésére, és ez az „áttételes” jogi alapozás. Az 5/1978. (XII. 12.) KM számú rendelkezés 10. paragrafusa, illetve annak f) pontja kimondja, hogy a hálózati központ „szervezi a hálózati dolgozók szamai képzését”. A hálózatok közötti törvényes és kívánatos együttműködés és így a hálózati központok oktatási tevékenysége is – ugyanezen rendeletben deklarálódott. Így aztán – ha némi ügyeskedések árán is – fenti hivatkozást jogi alapnak lehet tekinteni.

Sajnálatos módon véglegesen rendezetlen marad azonban a tanfolyam *elismerése*, az ugyanis, amit a 148/1962. (M. K. 15.) MM sz. utasítás világosan kimondott, hogy a

„műszaki könyvtárosi munkakör betöltésére jogosult” az, aki a tanfolyamot elvégezte, és sikeres vizsgát tett. Ezt az úrt pillanatnyilag nem lehet áthidalni, pontosabban, az alapfokú tanfolyamot nem lehet állandó bizonyítvánnyal elismerni, de addig is, amíg nem készül e tárgyban egy jogszabálmódosító előterjesztés, meg lehetne kezdeni az egységesített munkát.

Következtetések

Mindenki joggal várhatja el a magyar könyvtárügytől jelenlegi szervezettségi színvonalán, hogy a műszaki szakkönyvtárosok alapismereti képzésének feladatát megoldja. Főlegesen ismétlésekbe bocsátkoznék, ha azt taglalnám, hogy a szakkönyvtárosképzés ügye – országos felügyeleti szerveink általánosító, olykor egyoldalú döntései miatt – még ma is egy ingoványos terület. Ennek egyik oka talán abban rejlik, hogy az általános könyvtárosképzés ismeretanyagát elsajátított könyvtárostól természetesen elvárják, hogy jó szakkönyvtáros is legyen – ha kell. Ez azonban minden további nélkül nem lehetséges, hiszen mindenki tudja, hogy a könyvtári szakmai tudás, hasonlóan más szakmákéhoz, csak akkor sajátítható el kielégítő mértékben, ha kellő szakmai gyakorlati jártasságot szerez magának a jelölt. Az adott könyvtári információs gyakorlatok viszont egyáltalán nem függetlenek a gyűjtőkörök ill. dokumentumok tartalmától, amely a mi esetünkben mindig egy adott szűkebb vagy bővebb szakterület ismeretét feltételezi. Nem szólva arról, hogy a fenntartó nem is kérhet illetve követelhet meg egyebet, mint azt, hogy könyvtárosa ismerje azt a termelési, kutatási területet, amelyet el kell látnia szakirodalommal.

Meggyőződéssel állíthatjuk, hogy a műszaki könyvtári munkához nem több könyvtári, de merőben más tartalmú szakmai tudás szükséges, mint egy közművelődési könyvtárban dolgozó könyvtáros esetében. Így azután az elmúlt három évtizedben a műszaki könyvtári hálózat túlnyomóan önmaga képezte ki a területén jelentkező képzetlen könyvtárosokat, akiknek a száma jelenleg is több, mint 500 fő.

Az is közismert, hogy a közös szervezésű könyvtárkezelői tanfolyamunk (az OMIKK és a társ-szervezőintézetek műszaki könyvtárkezelő tanfolyama) – az eredeti célkitűzéssel ellentétben, de kényszerítő szükségéből – azokat a könyvtárosokat is kiképzti, akik visszatérően róla, nem technikus minőségben fognak dolgozni a szakkönyvtárunkban, hanem ellenkezőleg: vagy könyvtárvezetők lesznek egyszemélyes könyvtárunkban, vagy pedig beosztottként ugyan, de főként érdemi könyvtári munkát fognak végezni, nem pedig könyvtártechnikait.

Az *egységesítési munka* már régóta időszerű feladat, megvalósítása folyamatosan megoldaná a szakkönyvtárosok képzésének egyik gondját, továbbá csökkentené az

állandóan újratermelő képzetlen műszaki könyvtárosok számát is.

A cél eléréséhez mindenképp egységes oktatási tematikára és lehetőleg azonos oktatási követelményekre van szükség. Az *1. mellékletben* részletezett alapo- zó könyvtárosképzési tematikai és óratervi javaslatot azzal az ajánló szándékkal bocsátom a nyilvánosság elé, hogy – már korábban szemére vetett túlzásai ellenére – szükség szerint kinek-kinek egységesítési támpontot szolgálhasson. A tanfolyam javasolt időtartama maximálisan három hónap lenne, figyelembe véve a szervező intézmény sajátos elhelyezési, szervezési és egyéb gondjait.

E javaslatot a hálózati központok felelős képviselői megvitatták. Érdemi észrevételeiket a következőkben ismertetem.

Az alapfokú könyvtárosképzés egységesítésének tervezetére tett módosítási javaslatok

Összegezve a tematikára ill. az óratervre vonatkozó kritikákat, módosítást javasoló észrevételeket, azt a következtetést lehet levonni, hogy az egységesítési szükségszerűséget minden hálózati központ elfogadta, a tematikát szakmailag nem kifogásolta, de végső soron aszerint fogalmazta meg észrevételeit, ahogy azt az adott sajátos ágazati környezeti tényezők befolyásolták. Valójában ez azt jelenti – és ez a bírálatokban többé-kevésbé deklarálódott is – hogy az egységesített tematikát ill. óratervet *ajánlásként kell tekinteni*, és azt minden hálózat a sajátos viszonyainak megfelelően alkalmazza ill. alkalmazhatja. Nem kétséges, hogy ez elvileg visszatérést jelent a korábbi helyzethez, de gyakorlatilag mégis előbbrelépést jelenthet, ha a jövőben a képző intézmény a már meglévő egységes tematikát valóban alapnak tekinti, ill. abból válogat az egységes alapfokú oktatási követelményrendszer megközelítésének érdekében.

A hálózati központok képviselői egyfelől túlzott követelménynek tartják a tanfolyam leendő hallgatóival szemben azt az igényt, hogy az alapfokú tanfolyam témaköre felölelje a középfokú könyvtárkezelői tanfolyamét, másfelől azt kifogásolják, hogy az egyes témák ill. tantárgyak oktatására sok időt terveztünk (120 óra) a könyvtárkezelői tanfolyamhoz mérten (200 óra). Következésképpen *a tematika szűkítését ill. az óraszám csökkentését javasolják*. Ennek alátámasztására többen hozzáteszik még, hogy a tervezett magas követelmények ellenére sincs lehetőség a tanfolyam elvégzésének jogi elismerésére, amelynek természetes következménye, hogy a képzésre szoruló könyvtárosok elsősorban a könyvtárkezelői tanfolyamra fognak jelentkezni, sőt a küldő könyvtár is erre a tanfolyamra fogja őket javasolni, mivel itt az állami bizonyítvány egyben

munkaköri, szakmai elismerést biztosít a végzett hallgatók számára.

A Vízügyi Dokumentációs és Továbbképző Intézet véleménye szerint az eredetileg tervezett 12 fejezetet lényegében ötre kell csökkenteni, míg a többi céltanfolyam formájában oktatni.

Az ÉTK és a NIMDOK észrevételei nem határolódtak el egymástól az óraszám ill. a tematika vonatkozásában, de inkább a túlzott óraszámot kifogásolják, mint a tematika bőségét, különösen a könyvtárkezelői tanfolyam 200 órájával egybevetve.

Az ÉTK, egyetértve azzal, hogy az alapfokú tanfolyamot végzők túlnyomó részéből feltételezhetően többnyire a vállalati könyvtárak vezetői ill. érdemi munkát végző dolgozói kerülnek majd ki, az alapos képzés mellett foglalt állást. Javasolta azonban a tervezett 120 óra csökkentését 80–100 órára oly módon, hogy a 80 és a 100 óra között fennmaradó 20 órát mindenkor a tanfolyamot szervező intézmény használja fel saját hatáskörében, ill. ha úgy tartja helyesnek, ne is vegye igénybe. Ez lényegében azonos az eredetileg tervezett egységes tematikájú tanfolyam óraszámával.

A NIMDOK az óratervet aránytalannak tartotta, és az órászámmal ill. a 3 hónapos időtartammal kapcsolatban megjegyezte, hogy „realisabb lenne ennél szerényebb órászámot tervezni”, mivel a munkáltatókra, „különösen a vidéki vállalatok esetében ez riasztóan fog hatni.” Felvetette, hogy a dokumentumok tartalmi feltárása (IV. 3., 4. bek.) témakör oktatásához több időre lenne szükség (a tervezet 16 órát javasol), mint a bibliográfiai leírás és a betűrendes katalógusok (IV. 3., 3. bek.) tantárgy oktatásához. Ugyancsak kétségbe vonta, hogy a X. témakör (Általános szakmai ismeretek ágazati profil szerint) oktatásához 6 óra elegendő lenne, és egyben átfogó jelleggel állapította meg, hogy ha az egyes iparágakra, szakmára vonatkozó szakismeretek közvetítését, oktatását meg akarjuk oldani, akkor még a 120 óra sem lenne elegendő. A könyvtárakba tervezett helyszíni látogatások lehetőségéről úgy vélekedett, hogy egy-két napos látogatás keretében a katalógusoktól kezdve a kézikönyvtáron keresztül, a dokumentációs szolgáltatásokig és a reprográfiaig bezárólag végülis mindent megtekinthetnek a hallgatók. Összefoglalva azt tartaná helyesnek, ha a gyakorlati oktatásra fordítandó időt a könyvtárlátogatási alkalmak számában és időtartamában együttesen határoznánk meg. Ehhez azonban hozzátenném, hogy a könyvtári látogatások és a könyvtári technológia bemutatása nem azonos az adott tantárgy (pl. bibliográfiai leírás, osztályozás) gyakorlatával.

A Textilipari Kutató Intézet módosító javaslata lényegében a NIMDOK észrevételéhez közelített akkor, amikor indítványozta a tanfolyam tematikájának IV. 3. pontjában (A dokumentumok beszerzése, feldolgozása és könyvtári felhasználása) szereplő gyakorlati foglalkozá-

sok (állománygyarapítás, bibliográfiai leírás, dokumentumok tartalmi feltárása) órászámának növelését és egy könyvtárlátogatással való kiegészítését. Viszont eltér tőle annyiban, hogy kizárólag a fent említett tantárgy oktatási metodikájának változtatását és órászámnövelését kéri, de nem jelzi, hogy hány órával kellene növelni az oktatási időt.

A BMEKK és a Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára a tematika ill. az órászám tekintetében egyetértett.

A Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának hozzászólásából az tűnt ki, hogy az alapfokú képzés egységesítését célzó tervezetet nem kifogásolta, és az egységesítést időszerűnek tartotta.

Szervezés, telepítés, költségviselés

Mivel az alapozó könyvtárosképzés bázisai, a hálózati központok helyzete különböző, és a szervezetségi, valamint pénzgazdálkodási szempontból is egymástól igen eltérőek, felvetődik a kérdés, hogy egyáltalán lehet-e, célszerű-e az alapfokú képzést szervezésileg kényszerpályára terelni.

Az eddigi gyakorlat azt igazolta, hogy amikor az egyik hálózati központ alapfokú képzést szervezett, minden további nélkül „befogadta” a nem hálózatába tartozó valamennyi jelentkezőt, tekintet nélkül arra, hogy a csatlakozási szándék egyéni, vagy intézményes volt. A szervező intézmény részéről fel sem vetődött az anyagi hozzájárulások igénye más hálózatok felé. Nemcsak azért, mert ez az ésszerű csatlakozás kölcsönös, hanem főként azért, mert eleve őszinte együttműködési szándékkal segítették egymást az oktatási feladatok megoldásában, függetlenül attól, hogy azt intézményesen koordinálta-e valaki, vagy sem. Felvetődik ugyan a közös pénzügyi teherviselés lehetősége, de bonyolultsága miatt várhatóan kevesebb megtakarítást eredményezne, mint a jelenlegi „hallgatóbefogadási” rendszer. Nem valószínű, hogy a koordinációs központok létrejöttével a hálózati központoknak a korábbi együttműködési szándéka csökkent volna. Sőt, a jövőben várhatóan még fokozottabban fog érvényesülni a takarékosági szemlélet, amely csak erősíti az ésszerű együttműködés igényét.

Részvételi feltételek

Sokkal sürgetőbb a könyvtárosi munkát végző képzetlen „könyvtárosok” kiképzésének kényszerítő igénye, mintsem hogy következetesen és megfellebbezhetlenül el lehessen határozni olyan, önmagunk szabta felvételi feltételeket az alapfokú tanfolyamon való résztvevőkkel szemben, amelyek csökkentenék a hall-

gatói létszámot, vagy valakit is eleve kizárnának az alapfokú képzésből. Ezzel az alapelvvel lényegében ma minden képző intézmény egyetért. Kivételesen még magasabb képzési szinten is „elnézik”, ha a hallgatónak nincs érettségije, vagy éppen azért végzi a tanfolyamot, hogy majdan könyvtárban dolgozhasson, holott a felvételi alapfeltétel az érettségi bizonyítvány és a könyvtárosi munkakör lenne.

Valljuk be, sok ellentmondás húzódik meg e mögött a felvételi feltételrendszer mögött. Ezért a mai helyzetben az látszik a legrealisabbnak, hogy általában valamennyi könyvtárosi képzési szinten elvileg meg kell kívánni az érettségit és a könyvtári tevékenységi kört, de a felvételre jelentkezőket egyénileg és az adott könyvtár helyzetének függvényében kell esetenként elbírálni, és szükség szerint továbbra is engedményeket kell tenni a képzetlenségi fehér foltok mielőbbi felszámolásának érdekében.

Összegezés

Az alapfokú könyvtárosképzés egységesítésének ajánlása olyan névtelen újszülött, amelynek világrajöttekor már első lépéseit tette a törvényesen is elismert és nevet kapott testvérpárja, a műszaki könyvtárkezelői tanfolyam. Ezért elhamarkodott és naiv elképzelés lenne azt gondolni, hogy az alapfokú könyvtárosképző tanfolyamot szervező hálózati központok egyre-másra olyan tanfolyamokat fognak szervezni, amelynek alapjául jelen

tematikát, valamint annak óratervét önként vállalt kötelezettségként egyben el is fogadják. Mégis, mivel már az egységesítési tervezet előterjesztésének időszakában azt várták el elsősorban, hogy az OMIKK – mint koordinációs központ – a jövőben legyen az alapfokú könyvtárosképzésben is az együttműködés és az egységes szemléletkialakítás kezdeményezője, bátorkodom szerényen azt feltételezni, hogy jelen egységesítési elgondolás módot ad arra, hogy az alapozó könyvtárosképzés terén is fokozatosan megvalósulhasson az egységes szakkönyvtári szemlélet.

Felhasznált irodalom

1. Az OMKDK módszertani osztálya által összeállított kérdőív, amelyet a hálózati központok és alközpontok kitöltve és mellékletekkel ellátva rendelkezésünkre bocsátottak. (1980.)
2. Emlékeztető és jegyzőkönyv az 1979-es hálózati megbeszélésről és a koordinációs kollégium 1981. január 15-én megtartott alakuló üléséről.
3. JÁNSZKY Lajos: Az első műszaki könyvtárosi vizsga. = Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója, 1. köt. 2. sz. 1954. p. 1.
4. JÁNSZKY Lajos: Műszaki könyvtárosok képzése és továbbképzése. = Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója, 5. köt. 2. sz. 1958. p. 15–21.
5. ORMAY Imre: Az Országos Műszaki Könyvtár első négyhónapos szakkönyvtárosi tanfolyama. = Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója, 1. köt. 1. sz. 1954. p. 3–5.

1. melléklet

Tematikai és óratervi javaslat

Tematika	Óraterv	
	Előadás	Gyakorlat
I. A szakkönyvtárak és a szakmai tájékoztatás a kutatás–fejlesztés, az oktatás és a termelés szolgálatában		1 óra
II. Könyvtárügy, tájékoztatásügy		2 óra
1. Az országos szakirodalmi tájékoztatás és a szakkönyvtárak szervezete, irányítása, felügyelete és koordinálása		
2. Az adott ágazat ill. tájékoztatási, szakkönyvtári hálózati központ szervezete, működése, valamint sajátos szakirodalmi tájékoztatási, módszertani, oktatási és továbbképzési tevékenysége		
III. Dokumentumismeret		
1. A primer és szekunder irodalom fogalma és megkülönböztetése		1 óra
2. A monográfiák és időszaki kiadványok, ill. a „hagyományos” irodalom ismerete		1 óra
3. A „nem hagyományos” irodalom ismerete		1 óra
4. A korszerű, „nem hagyományos” adathordozók ismerete		1 óra

Tematika	Óraterv	
	Előadás	Gyakorlat
IV. Könyvtárban, ill. a tájékoztatási munka technológiája és eszközei		
1. A könyvtári üzem tervezése, szervezése és szabályozása	1 óra	
2. Pénzügyi gazdálkodás: a fenntartó által biztosított forint- és deviza-keret tervszerű és gazdaságos felhasználása	1 óra	
3. A dokumentumok beszerzése, feldolgozása és könyvtári feltárása		
– A gyűjtőkör fogalma és meghatározása. Fő- és mellék gyűjtőkör	1 óra	
– Az állomány gyarapítása, leltározása	1 óra	2 óra
– A bibliográfiai leírás és a betűrendes katalógusok	2 óra	16 óra
– A dokumentumok tartalmi feltárása: osztályozás és a szak-katalógusok	4 óra	16 óra
– Az állomány rendezése, raktározása	1 óra	
– Az állomány megőrzése, gondozása és tervszerű apasztása	1 óra	
4. A tudományos–műszaki szakirodalmi tájékoztatási munka tartalma, forrásai és módszerei		
– A felhasználó igény kutatása és elemzése	1 óra	
– A szakmára, ágazati profilra és a szűkebb témára irányuló szakirodalmi tájékoztatás	1 óra	
– A tájékoztatási irodalom, referenz-irodalom ismerete	2 óra	8 óra
– A közvetlen, szóbeli tájékoztatás az olvasószolgálati munka keretében	1 óra	
– A szemléltető és írásbeli tájékoztatás főbb formái	1 óra	
– A könyvtári- és könyvtárközi kölcsönzés szerepe a szakirodalmi tájékoztatásban	1 óra	
– A könyvtár- és könyvpropaganda mint a szakirodalmi tájékoztatás része	1 óra	
5. A tudományos–műszaki szakirodalmi tájékoztatás korszerű eszközei és berendezései	4 óra	4 óra
– A korszerű szakkönyvtár elhelyezése, beosztása és rendeltetés-szerű kialakítása		
– A könyvtári bútorok fajtái és funkciói		
– Leíró, sokszorosító eszközök és berendezések		
– Leolvasó, lejátszó, vetítő, felvevő és kereső eszközök, berendezések, AV-eszközök		
– Irodai segédeszközök, kisgépek		
6. A szakkönyvtáros személyével szemben támasztott követelmények a szakkönyvtári és szakmai ismeretek elsajátítása, valamint a szakirodalmi ismeretek közvetítése közben	1 óra	
V. A primer szakirodalom dokumentációs feltárása, és a dokumentációs kiadványok fajtái, típusa	2 óra	
1. Címfordítások		
2. Tartalomjegyzék-fordítások		
3. Indexek, jeladó információs kiadványok		
4. Annotációk		
5. Referátumok, lapszemlék		
6. Témadokumentációs kiadványok		
7. Szemletanulmányok, szintetizáló kiadványok		
8. Prognózisok		
9. Tömörített fordítások		
VI. Nem kiadvány jellegű szakirodalmi szolgáltatások	2 óra	6 óra
1. Irodalomkutatás		
2. Témafigyelő szolgálat		
3. Számítógépes információterjesztés		
4. Tudományos–műszaki információs rendszerek és részrendszerek szervezése		
5. Reprográfiai szolgáltatások		
6. Tudományos–műszaki filmtájékoztatás és -kölcsönzés		
VII. A bibliográfia fogalma és főbb típusai	2 óra	2 óra
1. Nemzeti bibliográfia		
2. Folyóiratrepertóriumok		

Tematika	Óraterv	
	Előadás	Gyakorlat
3. Szakbibliográfiák		
4. Ajánló bibliográfiák		
5. Első- és másodfokú bibliográfiák		
6. A bibliográfia és az irodalomkutatás		
VIII. A fontosabb hazai és nemzetközi szakkönyvtári és tájékoztatási intézmények és rendszerek szolgáltatásainak ismerete és hasznosításuk a szakkönyvtárakban		
1. A hazai központi jellegű tájékoztatási, szakkönyvtári nyilvántartások, szolgáltatások, rendszerek és intézményeik	3 óra	
2. A KGST-tagországok nemzetközi információs rendszerei és szolgáltatásai, információs intézmények a szocialista országokban	3 óra	
3. Fontosabb nemzetközi információs intézmények, rendszerek és szolgáltatások	3 óra	
4. Az ágazati ill. hálózati központi szakkönyvtári és szakirodalmi tájékoztatási szolgáltatások ismerete és hasznosítása	3 óra	6 óra
IX. A fontosabb hazai és nemzetközi könyvtári, tájékoztatási, valamint tudományos–műszaki és természettudományi szervezetek, szövetségek, egyesületek ismerete és tevékenysége	2 óra	
X. Általános szakmai ismeretek ágazati profil szerint	6 óra	
XI. A nem szakirodalmi jellegű információk beszerzése és hasznosítása a szakkönyvtárakban	1 óra	
1. Közgazdasági, piaci információk hasznosítása		
2. Licencek, know-how hasznosítása		
3. Tanulmányúti beszámolók hasznosítása		
XII. A könyvtári szakzsajtó ismerete és a szakmai tájékozódás	1 óra	
Összesen:	60 óra	60 óra

MÁRTYÁN Gyula: Az alapfokú könyvtárosképzés helyzete és egységesítésének lehetőségei

Az 1953-ban indult alapfokú könyvtárosi tanfolyamok megszervezése a középfokú oktatás kezdetével (1962) a hálózati központokra hárult. Abból kiindulva, hogy az egyes hálózatok e tanfolyamokat szinte minden szempontból egymástól eltérően szervezik meg, a szerző a tematika és az óraterv tekintetében javaslatot tesz az alapfokú könyvtárosképzés egységesítésére, majd közreadja a hálózati központok illetékes képviselőinek a tervezettel kapcsolatos észrevételeit.

* * *

MÁRTYÁN, Gy.: Present status of basic library training in Hungary and the possibility of its standardization

At the beginning of the medium-level library education in Hungary in 1962 the organization of the training courses at the basic level (started in 1953) was assigned to the library network centres. Since these centers organize their courses differently in practically every respect, the author presents a proposition for the standardization of basic library education. The critical comments by the representatives of the network centers on the project are also presented.

* * *

МАРТЬЯН, Дь.: Положение начального обучения библиотечному делу и возможности его унификации

Начавшаяся в 1953 году организация начальных курсов по библиотечному делу с началом среднего образования (1962 г.) была возложена на библиотечные сетевые центры. Автор, исходя из того, что отдельные сети организуют эти курсы буквально во всех отношениях по-разному, делает предложение по унификации начального библиотечного обучения в отношении тематики и числа часов по отдельным предметам, затем излагает свои замечания в связи с проектом компетентным представителям центров сетей.

MÁRTYÁN, Gy.: Der Stand der Bibliotheksbildung auf Grundstufe in Ungarn und die Möglichkeiten ihrer Vereinheitlichung

Die Organisierung der seit 1953 in Gang befindlichen Bibliotheksbildungslehrgänge auf Grundstufe wurde anlässlich der Einführung der Ausbildung auf Mittelstufe (1962) den Zentren der Fachbibliotheksnetze übertragen. Da die Lehrgänge durch die Zentren in jeder Hinsicht unterschiedlich organisiert werden, schlägt Verfasser vor, die Thematik und den Stundenplan der Bibliotheksbildung auf Grundstufe einheitlich zu gestalten. Es sind auch die Stellungnahmen hierzu der zuständigen Vertreter der Bibliotheksnetze mitgeteilt.

* * *

MEGJELENT

Szerzői jogi ABC

Bp. OMIKK—UNESCO, 1983. (TMI 11. sz.)

A műszaki szakirodalom világméretű növekedése, elterjesztése és hasznosítása mind a szerzők, mind pedig a felhasználók részére célszerűvé, esetenként szükségessé teszi a szerzői jog alaposabb megismerését, a jogokkal való élést. Mivel a magyar műszaki információs tevékenység egyre nagyobb mértékben dolgoz fel hazai és — mind nagyobb számban — külföldi műveket, szükséges, hogy az információs munkát végzők is tisztában legyenek a szerzői jog elemeivel.

E célkitűzés elérésére adjuk közre az Unesco által megjelentetett könyv fordítását és a vonatkozó magyar jogszabályok áttekintését.

A kiadvány terjedelme 105 oldal, ára 45,— Ft.

Megrendelhető az OMIKK Értékesítési osztályától (1428 Budapest, Pf. 12.).